

Foto: Tom van Limpt

EEN FRISSE START MET EEN VERNIEUWD CURRICULUM BIJ NEDERLANDS

Het curriculum van Nederlands in de bovenbouw heeft een opfrisser nodig, vinden ook docenten Nederlands Irene Jansen en Ramon Groenendijk. De aangeboden vaardigheden staan te veel op zichzelf, de Nederlandse taal zelf mag in de spotlight komen en literatuur behoort de kern van het moedertaalonderwijs te worden. Boude uitspraken, die Jansen en Groenendijk in de praktijk brengen in hun vernieuwde curriculum voor vwo 5 en 6.

IRENE JANSEN & RAMON GROENENDIJK

Leerlingen vinden het vak Nederlands saai. Het programma zou te weinig inhoud hebben, niet uitdagend zijn en zou ook niet genoeg voldoen aan de maatschappelijk eisen voor taalvaardigheid (Neijt et al., 2016). Daarnaast, of misschien wel daarom, dreigen de studies Nederlands ten onder te gaan bij gebrek aan aanmeldingen. Zo stopte de Vrije Universiteit met het aanbieden van de bacheloropleiding Nederlands. Bepaalde taalkundigen vrezden zelfs de teloorgang van de Nederlandse taal (Khaddari, 2018).

Reden genoeg voor een groep taalkundigen, docenten en andere experts om in twee meesterschapsteams

aan de slag te gaan en te broeden op plannen hoe het beter kan. Het resultaat: het *Manifest Nederlands op school*, met de passende ondertitel *Meer inhoud, meer plezier, beter resultaat*. Dit manifest is aangeboden aan de Tweede Kamer, gepubliceerd in LTM (Neijt et al., 2016) en op verschillende websites terug te vinden.

Voor ons als twee docenten Nederlands reden genoeg om ons eigen curriculum eens onder de loep te nemen, startend in bovenbouw havo en vwo. We beginnen bij de hogere klassen om te ondervinden hoe een herziening van het curriculum past binnen de eisen die vanuit het examenprogramma gesteld worden. Onze uitgangspunten zijn vierledig. Ten eerste bieden we vaardigheden aan binnen een brede context, dus niet enkel 'leesvaar-

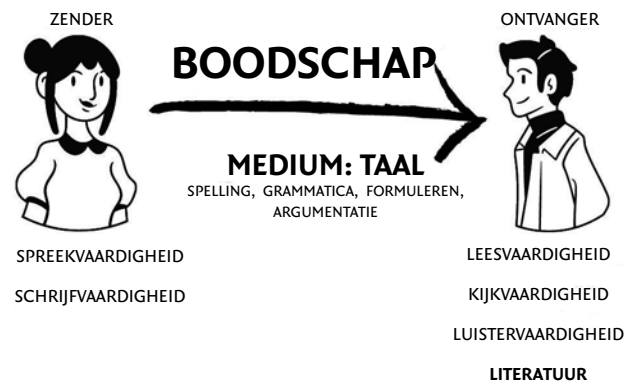
digheid', maar bijvoorbeeld tekstanalyse waarbij naast leesvaardigheid ook kijk- en luistervaardigheid worden getraind. Daarnaast, en hiermee samenhangend, leggen we de focus meer op transfer tussen de verschillende vaardigheden. Ook gaan we meer onderwerpen uit de neerlandistiek een plek geven binnen het programma, en tot slot komt er meer aandacht voor literatuur binnen het curriculum en zal de weging van literatuur ook aanzienlijk zwaarder worden.

Oud versus nieuw

In het voormalige programma voor de bovenbouwklassen havo en vwo op het Zwijzen College in Veghel, waar wij beiden werkzaam zijn, werden de verschillende

vaardigheden die binnen het examendomein van het schoolvak Nederlands benoemd worden, veelal los van elkaar aangeboden en getoetst. Natuurlijk was er tussen sommige domeinen wel degelijk al sprake van transfer, zoals bij literatuur en schrijfvaardigheid. Maar een structurele aanpak waarbij vaardigheden niet meer los, maar altijd gecombineerd en in context worden aangeboden, ontbrak. In onze ogen lagen hier vooral kansen. In ons nieuwe curriculum, dat wij dit jaar voor het eerst volledig in vwo 5 en 6 aanbieden, hebben wij de geïsoleerde vaardigheden losgelaten.

Om de leerlingen een paraplu te bieden voor de verschillende contexten, benaderen we het vak Nederlands in de bovenbouw vanuit een heel simpel 'communica-

Onderliggend communicatiemodel voor het nieuwe curriculum

tiemodel' gebaseerd op het oermodel van Shannon en Weaver (1949) (zie figuur), waarin wij de vaardigheden aan of de kant van de zender (spreekvaardigheid, schrijfvaardigheid) of aan de kant van de ontvanger (leesvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid, literatuur) hebben geplaatst. Taal is het medium dat gebruikt wordt om een boodschap van de ene naar de andere kant van het model te zenden en ook dit medium verdient aandacht.

Via dit model is de rol van taal binnen literatuur ook mooi uit te leggen: binnen een literair werk wordt er op een speciale manier gebruikgemaakt van taal. Een schrijver van een literaire roman maakt gebruik van literaire taal (beeldspraak, aandacht voor esthetiek in de taal, en andere literaire kunstgrepen) en dit heeft invloed op hoe de boodschap bij de ontvanger terechtkomt en kan de interpretatie van de lezer van een werk beïnvloeden.

Daarnaast hebben wij bewust onderwerpen uit de neerlandistiek een concrete plek in het programma gegeven. Literatuur vormt bovendien een wezenlijk onderdeel van het schoolexamencijfer (in totaal bijna veertig procent), en we werken met een taalcertificaat waarbij de spelling- en formuleercapaciteiten van de leerlingen formatief geëvalueerd worden.

Het concrete programma

In het nieuwe curriculum werken we in het voorexamenjaar van het vwo aan vijf domeinen waarin verschillende vaardigheden samen worden gebracht. De domeinen zijn: taalbeschouwing, tekstanalyse, taalbeheersing, literaire ontwikkeling en literatuurgeschiedenis. In het examenjaar wordt het onderdeel literatuurgeschiedenis

vervangen door 'eindexamenleesvaardigheid'.

Bij taalbeschouwing doen leerlingen onderzoek naar een talig onderwerp. Per leerjaar (vwo 5 en 6) krijgen ze een selectie van onderwerpen. In vwo 5 kunnen leerlingen zich bijvoorbeeld verdiepen in gebarentaal, het ontstaan van het Nederlands, hoe kinderen taal leren of formeel versus literair taalgebruik. Buiten het feit dat ze geconfronteerd worden met onderwerpen uit de neerlandistiek, leren ze ook onderzoekend te werken. Ze leren onderzoeksvragen op te stellen en vervolgens ook een objectief onderzoeksverslag te schrijven. Daarnaast bieden wij een selectie aan van kwalitatief betrouwbare bronnen en krijgen de leerlingen de opdracht om zelf ook nog aanvullende bronnen te verzamelen en te analyseren in een documentatiemap. Spelling en formuleren worden meegenomen in de beoordeling van het eindverslag, net zoals bij alle andere geschreven teksten binnen het nieuwe curriculum. Binnen dit domein worden schrijfvaardigheid, leesvaardigheid en onderzoeksvaardigheden aan elkaar gekoppeld.

Bij tekstanalyse leren leerlingen complexe tekststructuren van geschreven en gesproken teksten te doorzien en te doorgronden. Naast leesvaardigheid worden leerlingen dus ook met kijk- en luistervaardigheid geconfronteerd, vaardigheden die meestal geen expliciete plek binnen het curriculum van het schoolvak krijgen. Bij dit domein wordt ook aandacht besteed aan argumentatie en retorica.

Bij taalbeheersing lezen leerlingen teksten en kijken ze documentaires over verschillende thema's. Ze analyseren en verwerken deze in een documentatiemap. Hier raakt taalbeheersing duidelijk tekstanalyse. Het verschil zit voornamelijk in de vervolgstap waarbij de leerlingen hun opgedane kennis in een betogende of beschouwende tekst verwerken. Daarnaast geven ze ook een betogende of een beschouwende voordracht (afhankelijk van de gekozen geschreven tekstsoort) in duo's over hetzelfde thema/onderwerp. Tekstanalyse vormt hier dus het voorwerk om uiteindelijk zelf schriftelijke en mondelinge taalproducten te produceren. De combinatie van productieve taalvaardigheid en receptieve taalvaardigheid is een vruchtbare omdat ze elkaar

versterken (Janssen & Van den Bergh, 2010). Ze in samenhang aanbieden is in onze optiek dus ook een zeer logische keuze.

De rest van het cijfer voor Nederlands in vwo 5 en 6 wordt bepaald door literatuur. In vwo 5 maken we onderscheid tussen literaire ontwikkeling en literatuurgeschiedenis. Het laatste domein wordt onderzoeksmatig ingestoken. Leerlingen krijgen hoorcolleges over een aantal periodes uit de literatuurgeschiedenis. Via een digitale omgeving gaan ze zelf aan het werk om hun 'theorie' te verzamelen. In de digitale omgeving krijgen ze verschillende bronnen aangeboden (bijvoorbeeld van <literatuurgeschiedenis.nl>). De hoorcolleges bieden de context die de leerlingen via hun eigen onderzoek verder gaan uitwerken. Uiteindelijk wordt dit onderdeel afgesloten met een theorietoets waarin kennis en toepassing van kennis op literaire teksten centraal staan. Daarnaast maken leerlingen een moderne bewerking van een gekozen historische tekst, waarbij de boodschap behouden blijft maar in een hedendaagse context wordt geplaatst. De leerlingen kunnen zo hun eigen interpretatie van een historische tekst verbeelden op een manier die hen zelf het meeste aanspreekt. Zo hebben wij afgelopen jaar 'dating shows' mogen beoordelen

**Leerlingen maken een moderne
bewerking van een gekozen
historische tekst, waarbij de
boodschap behouden blijft maar in
een hedendaagse context
wordt geplaatst**

die gebaseerd zijn op *Lanceloet en het hert met de witte voet*, een vlog van Sarah Burgerhart, waarin Sarah haar liefdesperikelen deelt, en strips waarin gedichten van Hieronymus van Alphen ons wijze lessen leren over rationeel handelen.

Tot slot lezen (en bekijken) leerlingen voor het domein literaire ontwikkeling verschillende literaire werken (romans, films, korte verhalen, gedichten). Ze werken hun interpretaties uit op verschillende manieren. Zo schrijven de leerlingen van vwo 6 een literair essay bij een gelezen roman en bespreken leerlingen hun bevindingen in leesclubs (literatuurgroepsgesprekken) in zowel klas 5 als klas 6. Deze gesprekken worden aan de hand van abstractieniveau van interpretaties beoordeeld.

Voorbeelden tekstanalyse en taalbeschouwing

Om een beeld te geven hoe het programma er in de praktijk op onze school uitziet, volgen hier voorbeelden van tekstanalyse in vwo 5 en een onderzoek binnen taalbeschouwing in vwo 6.

Bij tekstanalyse draait het dus om een breder begrip van tekst: we richten ons op de analyse van zowel geschreven als gesproken tekst. In de praktijk blijkt dat de analytische vaardigheid van het doorgronden van een tekst bij zowel de geschreven als gesproken variant grotendeels op hetzelfde neerkomt. Een spreker bouwt zijn voordracht ook op in tekstdelen, maakt gebruik van signaalwoorden, en ga zo maar door. Naast de overeenkomsten wijzen wij leerlingen natuurlijk ook op de verschillen tussen schriftelijke en mondelinge teksten. Zo heeft een spreker meer mogelijkheden om betekenis te geven en kan ook lichaamstaal en intonatie gebruikt worden om een boodschap kracht bij te zetten.

Als bronnen voor gesproken teksten hebben wij voornamelijk gebruikgemaakt van de minicolleges van de Universiteit van Nederland. In vwo 6 gebruiken we de colleges van ongeveer vijftien minuten, terwijl in vwo 5 de wat kortere colleges als materiaal dienen. Een voorbeeld van een college is 'Hoe ga je in gesprek met mensen met een extreme mening' (<vllt.nl/mening>).

De leerlingen kijken dit college, maken aantekeningen en krijgen vervolgens analytische vragen bij het fragment, zoals:

Noteer de nummers van de factoren die volgens de spreker van invloed zijn op het vormen van een extreme mening.

1. persoonlijkheid
2. opvoeding
3. sociale omgeving en vrienden
4. het gevoel hebben niet gehoord te worden
5. onrust en onzekerheid in de maatschappij
6. traumatische gebeurtenissen
7. herkenbaarheid van eigen tegenslagen in de tegenslagen van anderen

Bij taalbeschouwing richten leerlingen zich op een talig onderwerp en zetten zij een kleinschalig onderzoek op, waarbij ze zelf onderzoeksvragen bedenken. De leerlingen gaan vervolgens bronnen verzamelen, die ze analyseren en verwerken in een documentatiemap, die ingedeeld wordt volgens de onderzoeksopzet (de juiste informatie bij de juiste deelvraag). Ook leren leerlingen hoe te verwijzen naar de gebruikte bronnen in de tekst en in een literatuurlijst door een kort APA-college.

Het is mooi om te zien dat leerlingen binnen de keuzes die ze kunnen maken uit de voorgeschotelde talige onderwerpen zelf ook met ontzettend leuke en originele ideeën en onderzoeksvragen komen. Een mooi voorbeeld uit vwo 6 is een groepje dat binnen de context van framing is gaan onderzoeken welke invloed taal kan hebben als je met een jongen of een meisje wilt flirten:

Hoofdvraag: Hoe kun je taal het beste gebruiken om met iemand te flirten?

Deelvraag 1: Welke invloed kan taal hebben op hoe anderen jou zien?

Deelvraag 2: Hoe kan je via woordkeuze extra emotionele lading geven aan jouw boodschap?

Deelvraag 3: Hoe merk je of een vonk overslaat bij een ander?

Een ander groepje in vwo 5 richt zich binnen het onderwerp formele versus informele taal op de invloed van jongerentaal op de taal van de nabije toekomst. Wij vinden het prachtig om te zien hoe leerlingen, als je ze de kaders biedt, wel degelijk interesse in taal tonen. Als docent is het heel leuk dat je totaal andere gesprekken voert met je leerlingen: je praat met ze over taal en de rol die taal

Je praat met leerlingen over taal en de rol die taal in een bepaalde context speelt.

Uitdagend en verdomd interessant

in een bepaalde context speelt. Uitdagend en verdomd interessant.

Uiteindelijk schrijven de leerlingen een objectief onderzoeksverslag: dus geen betogende of beschouwende tekst. Door leerlingen bij Nederlands te leren hoe je een gestructureerd onderzoeksverslag moet schrijven, help je hen bij het schrijven van hun profielwerkstuk en sluit je ook aan bij de vraag vanuit het hoger onderwijs – hogescholen en universiteiten constateren regelmatig dat nieuwe studenten voornamelijk getraind zijn in de standaard ‘schoolse’ tekstsoorten, zoals het betoog en de beschouwing (Oudakker & Groenendijk, 2020).

Tot slot

Dat het curriculum toe is aan vernieuwing, daar kunnen we niet meer omheen. Wij hebben het afgelopen jaar dan ook vol enthousiasme gewerkt met het vernieuwde programma in de bovenbouw op het Zwijzen College. De nieuwe werkwijze zal de komende tijd nog verder ontwikkeld worden en bijgeschaafd waar nodig. We gaan ervan uit dat we daarna samen met onze collega’s aan de slag kunnen met het schrijven van een herziening van het curriculum in de onderbouw, zodat de doorlopende leerlijn van klas 1 tot en met klas 5 of 6 ook gewaarborgd blijft. We hopen dat leerlingen inzien dat de vaardigheden die we ze leren bij het schoolvak Nederlands niet op zichzelf staan, maar samenhangen. Daarnaast is ons doel onze leerlingen te laten zien dat de Nederlandse taal en literatuur heel veel te bieden hebben. Er is werk aan de winkel! ■

LITERATUUR

- Janssen, T., & Bergh, H. van den. (2010). Het effect van creatief schrijven op het lezen van korte verhalen. *Levende Talen Tijdschrift*, 11(1), 3–15.
- Khaddari, R. (2018, 14 september). Studie Nederlands dreigt te verdwijnen door studententekort. *Het Parool*. <https://www.parool.nl/nieuws/studie-nederlands-dreigt-te-verdwijnen-door-studententekort~bdd4c458/>
- Neijt, A., Coppen, P.-A., Mantingh, E., Oosterholt, J., Glopper, K. de, & Witte, T. (2016). Manifest voor het schoolvak Nederlands: ‘Bewust geleerd’ als nieuwe koers. *Levende Talen Magazine*, 103(1), 28–29.
- Oudakker, M., & Groenendijk, R. (2020). Kan schrijfvvaardigheid in het voortgezet onderwijs (nog) beter aansluiten bij het hoger onderwijs? *Levende Talen Magazine*, 107(8), 10–14
- Shannon, E. C., & Weaver, W. (1949). *The mathematical theory of communication*. University of Illinois Press.

binnenkort

14 – 18 november 2022, Week van de Internationale Student, <www.nuffic.nl>

17 – 18 november 2022, Het Schoolvak Nederlands, <hsnconferentie.org>

23 – 25 november 2022, EAPRIL, Nijmegen, <www.eapril.org>

2 december 2022, Digitaal Congres Levende Talen, <congres.levendetalen.nl>

16 – 18 januari 2023, Nascholing Recent Verschenen Werken Duits, Nordhorn, <duits.levendetalen.nl>

26 januari – 1 februari 2023, Poëzieweek Vlaanderen-Nederland 2023, <www.poezieweek.com>

Praktijkonderzoek

De Hogeschool van Arnhem en Nijmegen organiseert van 23 tot en met 25 november het jaarlijkse congres voor praktijkonderzoek in het onderwijs (European Association for Practitioner Research on Improving Learning, EAPRIL). Keynotesprekers zijn onder andere Sui Lin Goei (*lesson study*) van VU/Windesheim en Alberto Cattaneo (beroepsonderwijs) uit Zwitserland. Voorafgaand aan het congres worden er schoolbezoeken georganiseerd. Zie <www.eapril.org> voor informatie en aanmelding.

Het Schoolvak Nederlands

Dit jaar vindt de conferentie Het Schoolvak Nederlands (HSN) plaats op 17 en 18 november in Rotterdam (de conferentie vindt afwisselend plaats in Nederland en Vlaanderen). De HSN is een jaarlijkse conferentie over het onderwijs Nederlands in alle delen van Nederland en Vlaanderen, en op alle niveaus: primair en secundair onderwijs, beroepsonderwijs, hoger onderwijs, Nederlands voor anderstaligen. Deelnemers kunnen kiezen uit zeker tachtig presentaties. Bovendien is er op beide dagen een informatiebeurs waarop Vlaamse en Nederlandse (educatieve) uitgeverij en vakverenigingen hun publicaties voorstellen. Meer informatie is te vinden op <hsnconferentie.org>.

Digitaal Congres Levende Talen

Op 2 december vindt het online Congres Levende Talen plaats. De dag wordt geopend met de uitreiking van het Europees Talenlabel, de Europese prijs ter aanmoediging van innovatieve taalprojecten. Deze prijs belooft creatieve en originele initiatieven ter bevordering van taaleducatie en taalontwikkeling in vreemde talen. Het thema van het Europees Talenlabel 2022 is ‘Grenzeloos grenzenloos’.

Na deze uitreiking volgt een gevarieerd programma met ruim zeventig bijdragen over talenonderwijs in alle sectoren, van het primair tot het wetenschappelijk onderwijs. Deze bijdragen verschillen in onderwerp en werkvorm en geven samen een beeld van onze sector: grenzeloos en ambitieus, maatschappelijk betrokken, voortdurend in beweging, spannend en experimenteel op zoek naar kennis van wat werkt – en wat niet.

In aansluiting op het fysieke congres over vakvernieuwing van 14 oktober jl. zal er in het aanbod ook aandacht zijn voor de vorderingen van de vakvernieuwingscommissies Nederlands en moderne vreemde talen.

Voor meer informatie en aanmelding, zie <congres.levendetalen.nl>.

Poëzieweek

Van 26 januari tot en met 1 februari 2023 vindt weer de jaarlijkse Poëzieweek in Nederland en Vlaanderen plaats. Het thema dit jaar is vriendschap: vrienden steunen, lachen, luisteren, beleven, inspireren. Vrienden zijn een essentieel deel van wie we zijn en worden. Ook poëzie kan je vriend zijn. Gedichten helpen ons om vreugde en verdriet te delen, om die gevoelens een plaats te geven waarvoor je zelf geen woorden hebt.

De Poëzieweek 2023 viert de vriendschap in al zijn facetten: de vriendschap met de burens in de straat of met pennenvrienden ver weg, de vriendschap van lang geleden of van vorige week op een zonnig terras. De vriendschap tussen oud en jong en met alle kleuren van de regenboog.

De auteurs die dit jaar het Poëziegeschenk schrijven, belichamen het thema vriendschap op verschillende manieren. Niet alleen koesteren ze een literaire vriendschap over de grenzen heen, de Nederlandse Hester Knibbe en de Vlaamse Miriam Van hee, zijn ook in het dagelijks leven al decennialang ‘besties’.

Meer informatie is te vinden op <www.poezieweek.com>. Lessuggesties zijn beschikbaar op <www.poezieweek.com/school>.

